

# Emma

---

Jane Austen





# Inhoudsopgave

DEEL I.....	8
HOOFDSTUK I.....	8
HOOFDSTUK II .....	15
HOOFDSTUK III .....	19
HOOFDSTUK IV .....	23
HOOFDSTUK V.....	30
HOOFDSTUK VI .....	34
HOOFDSTUK VII .....	40
HOOFDSTUK VIII.....	45
HOOFDSTUK IX .....	54
HOOFDSTUK X.....	65
HOOFDSTUK XI .....	71
HOOFDSTUK XII .....	77
HOOFDSTUK XIII.....	84
HOOFDSTUK XIV .....	90
HOOFDSTUK XV .....	95
HOOFDSTUK XVI.....	102
HOOFDSTUK XVII.....	106
HOOFDSTUK XVIII.....	109
DEEL II.....	115
HOOFDSTUK I.....	115
HOOFDSTUK II .....	120
HOOFDSTUK III .....	125
HOOFDSTUK IV .....	133

HOOFDSTUK V.....	136
HOOFDSTUK VI .....	143
HOOFDSTUK VII .....	149
HOOFDSTUK VIII.....	153
HOOFDSTUK IX .....	166
HOOFDSTUK X.....	173
HOOFDSTUK XI .....	178
HOOFDSTUK XII .....	185
HOOFDSTUK XIII.....	190
HOOFDSTUK XIV .....	194
HOOFDSTUK XV .....	202
HOOFDSTUK XVI.....	208
HOOFDSTUK XVII.....	215
HOOFDSTUK XVIII.....	219
DEEL III .....	225
HOOFDSTUK I.....	225
HOOFDSTUK II .....	228
HOOFDSTUK III .....	237
HOOFDSTUK IV .....	240
HOOFDSTUK V.....	244
HOOFDSTUK VI .....	250
HOOFDSTUK VII .....	260
HOOFDSTUK VIII.....	267
HOOFDSTUK IX .....	272
HOOFDSTUK X.....	277
HOOFDSTUK XI .....	284

HOOFDSTUK XII .....	292
HOOFDSTUK XIII .....	298
HOOFDSTUK XIV .....	305
HOOFDSTUK XV .....	311
HOOFDSTUK XVI .....	316
HOOFDSTUK XVII.....	323
HOOFDSTUK XVIII.....	329
HOOFDSTUK XIX .....	337

## Voorwoord

Toen *Emma* in 1815 verscheen, bevond Jane Austen zich op het hoogtepunt van haar literaire rijpheid. Het was haar vierde gepubliceerde roman en tegelijk het werk waarin zij haar meest verfijnde narratieve techniek en scherpste morele inzicht samenbracht. Waar eerdere romans als *Sense and Sensibility* en *Pride and Prejudice* reeds blijk gaven van haar uitzonderlijke talent voor sociale observatie en ironie, gaat *Emma* nog een stap verder: het is een roman die niet zozeer draait om gebeurtenissen, maar om waarneming, misinterpretatie en morele groei.

In het centrum van dit verhaal staat Emma Woodhouse, een jonge vrouw die in veel opzichten afwijkt van het traditionele romantische ideaal. Zij is rijk, onafhankelijk en niet gedwongen te trouwen om haar sociale of financiële positie veilig te stellen. Juist deze uitzonderingspositie maakt haar tot een intrigerende hoofdpersoon. Emma's gebrek is geen armoede of onderdrukking, maar een te groot vertrouwen in haar eigen oordeel. Zij beschouwt zichzelf als een scherpzinnig waarnemer van menselijke verhoudingen en meent een bijzonder talent te bezitten voor het arrangeren van huwelijken – een overtuiging die door de roman heen systematisch wordt ondergraven.

Wat *Emma* onderscheidt binnen het oeuvre van Austen, is de wijze waarop de lezer wordt uitgenodigd om de wereld te zien door de ogen van een feilbare verteller. Austen maakt hier meesterlijk gebruik van de zogeheten vrije indirecte rede, een stijlmiddel waarbij de gedachten en aannames van de hoofdpersoon naadloos versmelten met de vertellende stem. Het gevolg is dat de lezer lange tijd Emma's interpretaties deelt, om pas geleidelijk te ontdekken hoe selectief, bevooroordeeld en soms ronduit misleidend deze zijn. Deze subtiele manipulatie van perspectief maakt *Emma* tot een roman die niet alleen een verhaal vertelt, maar de lezer actief betreft in het proces van oordelen en herzien.

De sociale wereld waarin Emma zich beweegt – het dorp Highbury en zijn beperkte kring van families en kennissen – is op het eerste gezicht klein en overzichtelijk. Toch fungeert deze microkosmos als een nauwkeurige afspiegeling van de Engelse standenmaatschappij aan het begin van de negentiende eeuw. Austen toont met ogenschijnlijke lichtheid hoe sociale hiërarchie, reputatie en economische afhankelijkheid het gedrag van individuen sturen. Elk bezoek, elk gesprek en elke uitnodiging draagt impliciete betekenissen met zich mee, die Emma meent te doorgronden maar vaak verkeerd leest. In deze mislezingen schuilt een van de centrale thema's van de roman: de kloof tussen sociale schijn en morele werkelijkheid.

Hoewel *Emma* vaak wordt gelezen als een komedie van misverstanden, bezit het werk een uitgesproken morele dimensie. Austen presenteert geen harde oordelen en geen expliciete

lessen, maar laat de ontwikkeling van haar hoofdpersoon spreken. Emma's groei bestaat niet uit het verwerven van kennis, maar uit het leren erkennen van haar eigen beperkingen. De confrontatie met haar fouten – vooral wanneer zij anderen onbedoeld kwetst – markeert een langzaam proces van zelfinzicht en morele volwassenheid. In die zin is *Emma* een roman over opvoeding, niet in institutionele zin, maar als innerlijke vorming.

Opvallend is dat Austen in *Emma* geen heroïsche tegenstellingen construeert. De wereld van Highbury kent geen uitgesproken schurken, slechts mensen met gebreken, ijdelheden en blinde vlekken. Juist deze afwezigheid van melodrama verleent de roman zijn blijvende kracht. Austen suggereert dat morele misstappen zelden voortkomen uit kwaadaardigheid, maar eerder uit zelfbedrog en gebrek aan empathie. Emma's grootste fout is niet haar bemoeizucht, maar haar onvermogen om werkelijk te luisteren naar anderen.

De moderniteit van *Emma* schuilt precies in deze psychologische verfijning. In een tijd waarin de roman vaak nog werd gedomineerd door spectaculaire intriges en duidelijke morele tegenpolen, richt Austen haar blik op het alledaagse en het ogenschijnlijk onbeduidende. Zij toont hoe kleine sociale misstappen grote emotionele gevolgen kunnen hebben en hoe zelfkennis een voorwaarde is voor ware autonomie. Daarmee overstijgt *Emma* zijn historische context en spreekt het nog steeds tot hedendaagse lezers.

Ook vanuit een hedendaags perspectief blijft Emma Woodhouse een uitdagende figuur. Zij is geen slachtoffer van haar omstandigheden, maar verantwoordelijk voor haar keuzes. Austen nodigt de lezer niet uit tot onmiddellijke sympathie, maar tot begrip dat langzaam groeit. Deze morele complexiteit maakt *Emma* tot een van de meest volwassen en intellectueel bevredigende romans uit de Engelse literatuur.

Dit boek lezen betekent deelnemen aan een subtiel spel van waarnemen en heroverwegen. De lezer wordt niet alleen getuige van Emma's vergissingen, maar wordt zich ook bewust van zijn eigen neiging om te snel te oordelen. In die zin functioneert *Emma* niet alleen als literair meesterwerk, maar ook als oefening in morele aandacht en zelfreflectie.

Meer dan tweehonderd jaar na verschijnen heeft *Emma* niets aan relevantie verloren. Het blijft een roman die met ironie, precisie en menselijkheid laat zien hoe moeilijk het is om anderen – en onszelf – werkelijk te begrijpen. Juist in die bescheiden, maar scherpe observatie ligt de blijvende waarde van Jane Austens kunst.

# DEEL I

---

## HOOFDSTUK I

Emma Woodhouse was mooi, schrander en rijk, ze woonde behaaglijk en had een vrolijk karakter; het leek wel of alle gunstige gaven des levens in haar verenigd waren. Bijna eenentwintig jaar had ze op deze wereld rondgelopen zonder dat er ooit iets echt zwaars of onaangenaams op haar pad was gekomen.

Ze was de jongste van twee dochters van een vader die teder en toegeeflijk was tot in het uiterste. Toen haar zuster trouwde, werd zij, nog heel jong, de feitelijke vrouw des huizes. Haar moeder was al zo lang dood dat Emma zich haar liefkozingen slechts vaag herinnerde; haar plaats was ingenomen door een uitstekende gouvernante, die haar in genegenheid nauwelijks minder dan een moeder was geweest.

Zestien jaar lang had juffrouw Taylor in het gezin van meneer Woodhouse verkeerd, meer als vriendin dan als gouvernante, zeer gesteld op beide dochters, maar vooral op Emma. Tussen hen beiden was het al bijna de innigheid van zusters. Zelfs toen juffrouw Taylor nog officieel de titel van gouvernante droeg, had haar zachte aard haar nauwelijks toegelaten enig gezag uit te oefenen. Nu dat schijn van gezag al lang vervlogen was, leefden ze als twee hartsvriendinnen, innig aan elkaar gehecht, en Emma deed precies wat zij zelf verkoos; ze stelde veel waarde op het oordeel van juffrouw Taylor, maar liet zich toch vooral door haar eigen inzicht leiden.

Het werkelijke nadeel van Emma's positie lag hierin: ze had te veel haar zin gekregen en was geneigd zichzelf een tikje te hoog in te schatten. Dat waren de smetten die haar vele geneugten konden verduisteren. Toch was dit gevaar op dat moment zo onzichtbaar voor haar, dat zij het allerminst als een ramp beschouwde.

Toen kwam het verdriet – een zacht, stil verdriet, maar het had niets van een onaangename gewaarwording. Juffrouw Taylor trouwde. Het was het verlies van juffrouw Taylor dat Emma voor het eerst echt verdriet bracht. Op de trouwdag van die zo geliefde vriendin zat Emma voor het eerst langdurig in sombere gedachten verzonken. Toen het huwelijksfeest voorbij was en het bruidspaar vertrokken, bleven haar vader en zij alleen over aan tafel, zonder uitzicht op een derde die de lange avond zou verlichten. Na het eten dommelde haar vader zoals gewoonlijk in; zij hoefde toen alleen nog maar te zitten en te denken aan wat ze kwijt was geraakt.

Voor haar vriendin beloofde het huwelijk alle geluk. Meneer Weston was een man van onberispelijke reputatie, van ruim voldoende middelen, van geschikte leeftijd en

aangename manieren. Er school zelfs enige voldoening in de gedachte dat zij dit huwelijk altijd met zelfverloochening en edelmoedige vriendschap had gewenst en bevorderd. Toch was het een zwarte ochtend voor haar. Het gemis van juffrouw Taylor zou elk uur van de dag voelbaar zijn. Ze dacht terug aan al haar vroegere goedheid – aan de tederheid en genegenheid van zestien jaar – hoe zij haar vanaf haar vijfde had onderwezen en met haar gespeeld had, hoe zij al haar krachten had ingezet om haar in goede dagen te vermaken en te boeien, en hoe zij haar door alle kinderziektes heen had verzorgd. Er rustte een grote schuld van dankbaarheid op haar. Maar nog dierbaarder, nog inniger was de herinnering aan de laatste zeven jaren: de gelijkwaardigheid, de volkomen openheid die al spoedig na Isabella's huwelijk was ontstaan toen zij tweeën aan elkaar waren overgelaten. Zij was een vriendin en gezellin geweest zoals er weinigen zijn: verstandig, ontwikkeld, behulpzaam, zacht van aard, op de hoogte van alle gewoonten van het huis, begaan met al zijn aangelegenheden en bijzonder met die van Emma – met al haar genoemens, al haar plannen – iemand aan wie zij elke gedachte kon toevertrouwen zodra die in haar opkwam, iemand die zo op haar gesteld was dat zij nooit aanmerking kon maken.

Hoe moest zij die verandering verdragen? Het was waar dat haar vriendin maar een halve mijl bij hen vandaan ging wonen, maar Emma wist heel goed hoe groot het verschil zou zijn tussen een mevrouw Weston op een halve mijl afstand en een juffrouw Taylor in huis. Met al haar natuurlijke en huiselijke voordeeltjes dreigde zij nu ernstig te vervallen in eenzame verstandelijke leegte. Ze hield hartelijk van haar vader, maar hij was geen gezelschap voor haar. Hij kon haar niet volgen in een ernstig gesprek, noch in een luchtig.

Het leeftijdsverschil – want meneer Woodhouse was laat getrouwd – werd nog veel groter door zijn aard en gewoonten. Zijn hele leven was hij een ziekelijke man geweest, zonder veel beweging van lichaam of geest; daardoor was hij in zijn manieren veel ouder dan in jaren. Overall geliefd om zijn vriendelijke hart en zijn beminnelijke karakter, maar zijn geestesgaven hadden hem op geen enkel tijdstip aanbevelenswaardig gemaakt.

Haar zuster, al woonde ze door haar huwelijk niet ver weg – slechts zestien mijl, in Londen –, lag toch ver buiten haar dagelijks bereik. Nog menig lange oktober- en novemberavond zou op Hartfield moeten worden doorstaan voordat Kerstmis Isabella en haar man met hun kleine kinderen bracht, om het huis weer te vullen en haar aangenaam gezelschap te schenken.

Highbury, het grote, volkrijke dorp dat al bijna een stad genoemd kon worden, en waartoe Hartfield ondanks zijn eigen gazon, zijn struikgewas en zijn eigen naam toch echt behoorde, bood haar geen gelijken. De Woodhouses stonden er bovenaan. Iedereen keek tegen hen op. Ze had veel kennissen in het dorp, want haar vader was tegen iedereen hoffelijk, maar er was niet één bij die zelfs maar voor een halve dag in de plaats kon treden van juffrouw Taylor. Het was een trieste verandering; Emma kon niet nalaten erover te zuchten en naar het onmogelijke te verlangen, tot haar vader wakker werd en zij weer

vrolijk moest zijn. Zijn stemming had steun nodig. Hij was een zenuwachtige man, gauw terneergeslagen, gehecht aan iedereen die hij kende, en hij haatte het afscheid van hen te nemen; elke verandering was hem een gruwel. Huwelijk, als bron van verandering, was hem altijd onaangenaam; hij had zich nog altijd niet verzoend met het huwelijk van zijn eigen dochter, en sprak er nooit over zonder medelijden, hoewel het een louter liefdeshuwelijk was geweest. Nu moest hij ook juffrouw Taylor missen; en door zijn zachtaardige zelfzucht en doordat hij zich nooit kon voorstellen dat anderen anders voelden dan hij, was hij geneigd te denken dat juffrouw Taylor evenveel verdriet had berokkend aan zichzelf als aan hen, en dat zij veel gelukkiger zou zijn gebleven als ze de rest van haar leven op Hartfield had doorgebracht. Emma glimlachte en babbelde zo opgewekt mogelijk om hem van zulke gedachten af te leiden; maar toen de thee kwam, kon hij niet nalaten precies te herhalen wat hij bij het eten al had gezegd:

«Arme juffrouw Taylor! – ik wou dat ze weer hier was. Wat jammer dat meneer Weston ooit aan haar heeft gedacht!»

«Daar kan ik het niet mee eens zijn, papa, dat weet u best. Meneer Weston is zo'n goedgehartige, aangename, uitstekende man; hij verdient werkelijk een goede vrouw. U zou toch niet willen dat juffrouw Taylor altijd bij ons bleef en al mijn grillen moest verduren, terwijl ze een eigen huis kan hebben?»

«Een eigen huis! Maar wat is daar nu zo voordelig aan? Dit huis is drie keer zo groot. En jij hebt nooit grillen, mijn kind.»

«Hoe vaak zullen we nu bij hen op bezoek gaan en zij bij ons! We zullen elkaar voortdurend zien! We moeten beginnen; we moeten heel gauw een trouwkort bezoek brengen.»

«Mijn lieve kind, hoe moet ik zo ver komen? Randalls is veel te ver. Ik kan niet half zo ver lopen.»

«Nee papa, niemand dacht eraan dat u zou lopen. We gaan natuurlijk met de koets.»

«Met de koets! Maar James zal het niet prettig vinden de paarden voor zo'n klein eindje in te spannen. En waar moeten de arme paarden dan blijven terwijl wij op bezoek zijn?»

«Die gaan in de stal van meneer Weston, papa. Dat hebben we allemaal al geregeld. We hebben het gisteravond nog met meneer Weston doorgesproken. En wat James betreft, die gaat dolgraag naar Randalls, juist omdat zijn dochter daar dienstmeisje is. Ik betwijfel of hij ons ooit nog ergens anders naartoe brengt. Dat is uw werk, papa. U hebt Hannah die goede plaats bezorgd. Niemand dacht aan Hannah tot u haar noemde – James is u zo dankbaar!»

«Ik ben blij dat ik eraan gedacht heb. Het was een geluk, want ik zou niet gewild hebben dat die arme James zich ooit verwaarloosd voelde. En ik weet zeker dat ze een uitstekend dienstmeisje zal zijn; ze is een beleefd, aardig sprekend meisje, ik heb een hoge dunk van

haar. Telkens als ik haar zie, maakt ze een mooie revérence en vraagt ze hoe het met me gaat, heel keurig; en als ze hier naaiwerk heeft gedaan, zie ik dat ze de deur altijd netjes op slot doet en nooit laat slaan. Ze zal vast een heel goede dienstmeid zijn, en het zal een grote troost voor arme juffrouw Taylor zijn om iemand in huis te hebben die ze al kent. Want als James zijn dochter gaat opzoeken, hoort zij natuurlijk over ons. Hij kan haar vertellen hoe het met ons allen gaat.”

Emma spaarde geen moeite om deze opgewektere gedachtegang vast te houden en hoopte met een partijtje backgammon de avond redelijk goed door haar vader heen te helpen, zonder dat hij door andere spijt werd gekweld dan door de hare. Het backgammonbord werd klaargezet, maar meteen daarop kwam er bezoek binnen, zodat het spel overbodig werd.

Meneer Knightley, een verstandig man van een jaar of achtendertig, was niet alleen een heel oude en innige vriend van het gezin, maar ook nauw met hen verbonden als oudere broer van Isabella's man. Hij woonde ongeveer een mijl van Highbury, kwam geregeld op bezoek, was altijd welkom en nu meer dan ooit, omdat hij rechtstreeks van hun gemeenschappelijke familie in Londen kwam. Na enkele dagen afwezigheid was hij teruggekeerd voor een late maaltijd en liep nu naar Hartfield om te zeggen dat iedereen in Brunswick Square goed was. Dat was een gelukkig toeval en het gaf meneer Woodhouse een tijdlang weer moed. Meneer Knightley had een opgewekte manier van doen die hem altijd goeddeed; zijn vele vragen naar «arme Isabella” en haar kinderen werden heel bevredigend beantwoord. Toen dat achter de rug was, zei meneer Woodhouse dankbaar: «Het is heel vriendelijk van u, meneer Knightley, dat u op dit late uur nog bij ons komt. Ik ben bang dat u een vreselijke wandeling hebt gehad.”

«Helemaal niet, meneer. Het is een prachtige maanverlichte nacht, en zo zacht dat ik zelfs een eindje van uw grote vuur af moet blijven.”

«Maar het zal wel heel vochtig en modderig zijn geweest. Ik hoop dat u geen kou vat.”

«Modderig, meneer? Kijkt u eens naar mijn schoenen. Geen spatje.”

«Wel, dat is werkelijk verbazend, want hier heeft het verschrikkelijk hard geregend. Een half uur lang, terwijl we ontbeten. Ik wilde dat ze de bruiloft hadden uitgesteld.”

«Overigens – ik heb u nog niet gelukgewenst. Omdat ik wel begreep wat voor geluk u beiden moet voelen, heb ik niet haast gemaakt met mijn gelukwens; maar ik hoop dat alles goed verlopen is. Hoe hebben jullie je allemaal gedragen? Wie hilde het meest?”

«Ach, arme juffrouw Taylor! Het is een trieste zaak.”

«Arme meneer en juffrouw Woodhouse, als u het niet erg vindt; maar ik kan onmogelijk zeggen: arme juffrouw Taylor. Ik heb u en Emma zeer hoog, maar als het erop aankomt:

afhankelijkheid of onafhankelijkheid! – In elk geval moet het beter zijn om maar één persoon tevreden te stellen in plaats van twee.”

«Vooral als een van die twee zo’n grillig, lastig wezen is!» zei Emma schertsend. «Dat is wat u in gedachten hebt, dat weet ik – en wat u zeker zou zeggen als mijn vader er niet bij was.»

«Ik vrees dat het heel waar is, mijn kind,» zei meneer Woodhouse met een zucht. «Ik ben soms werkelijk erg grillig en lastig.»

«Mijn allerliefste papa! U denkt toch niet dat ik ú bedoelde, of dat meneer Knightley ú bedoelde? Wat een vreselijk idee! O nee! Ik bedoelde alleen mezelf. Meneer Knightley vindt het leuk om op mij aan te merken, dat weet u – voor de grap, het is allemaal maar scherts. We zeggen altijd tegen elkaar wat we willen.»

Meneer Knightley behoorde inderdaad tot de weinigen die gebreken in Emma Woodhouse konden zien, en hij was de enige die haar er ooit op wees. Hoewel dat Emma zelf niet bepaald aangenaam was, wist ze dat het voor haar vader nog veel onaangenamer zou zijn als hij werkelijk zou vermoeden dat niet iedereen haar volmaakt vond.

«Emma weet dat ik haar nooit vlei,» zei meneer Knightley, «maar ik bedoelde niemand tekort te doen. Juffrouw Taylor was gewend twee mensen tevreden te stellen; nu heeft ze er nog maar één. De kans is groot dat ze erop wint.»

«Nu ja,» zei Emma, bereid het erbij te laten, «u wilt horen hoe de bruiloft was; ik vertel het graag, want we hebben ons allemaal voorbeeldig gedragen. Iedereen was op tijd, iedereen zag er op zijn best uit: geen traan, nauwelijks een lang gezicht te bekennen. O nee, we voelden allemaal dat we maar een halve mijl van elkaar vandaan zouden zijn en elkaar elke dag zouden zien.»

«Lieve Emma draagt alles zo goed,» zei haar vader. «Maar, meneer Knightley, ze vindt het echt heel erg om arme juffrouw Taylor te verliezen, en ik weet zeker dat ze haar meer zal missen dan ze nu denkt.»

Emma wendde haar hoofd af, tussen tranen en lachen in. «Het is onmogelijk dat Emma zo’n gezellin niet mist,» zei meneer Knightley. «We zouden haar niet zo graag mogen als we doen, meneer, als we konden denken dat het anders was; maar zij weet hoe goed dit huwelijk voor juffrouw Taylor is; zij weet hoe welkom het op haar leeftijd moet zijn om een eigen thuis te hebben, hoe belangrijk een behoorlijke voorziening voor haar is, en daarom laat zij zichzelf niet meer verdriet dan vreugde voelen. Iedereen die juffrouw Taylor liefheeft moet blij zijn dat ze zo gelukkig getrouwd is.»

«En u bent één groot genoeg vergeten,» zei Emma, «een heel belangrijk zelfs – namelijk dat ik het huwelijk zelf tot stand heb gebracht. Ik heb het vier jaar geleden in elkaar gezet;

en nu het werkelijk gebeurd is en ik gelijk heb gekregen, terwijl zoveel mensen zeiden dat meneer Weston nooit meer zou trouwen, mag dat me troosten voor alles.”

Meneer Knightley schudde zijn hoofd naar haar. Haar vader antwoordde vertederd: «Ach, mijn kind, ik wou dat je geen huwelijken meer sloot en geen dingen voorspelde, want alles wat jij zegt komt altijd uit. Alsjeblieft, maak geen huwelijken meer.”

«Ik beloof u dat ik er geen voor mezelf zal maken, papa; maar voor anderen moet ik het wel. Het is het grootste genoegen ter wereld! En na zo'n succes, weet u! Iedereen zei dat meneer Weston nooit meer zou trouwen. O nee, absoluut niet! Meneer Weston, die al zo lang weduwnaar was, die zo volmaakt tevreden leek zonder vrouw, altijd zo druk met zijn zaken in de stad of met zijn vrienden hier, overal welkom, altijd opgewekt – meneer Weston hoefde geen enkele avond alleen door te brengen als hij dat niet wilde. O nee! Meneer Weston zou zeker nooit meer trouwen. Sommigen spraken zelfs van een belofte aan zijn overleden vrouw op haar sterfbed, anderen van zijn zoon en zijn zwager die het hem niet zouden toestaan. Alle mogelijke plechtige onzin werd erover verteld, maar ik geloofde er niets van.

«Al vanaf de dag – een jaar of vier geleden – dat juffrouw Taylor en ik hem in Broadway Lane tegenkwamen, toen het begon te motregen en hij zo galant wegstroof om bij boer Mitchell twee paraplu's voor ons te lenen, had ik het in mijn hoofd. Van dat uur af heb ik het huwelijk beraamd; en nu dit succes mij heeft beloond, lieve papa, kunt u toch niet denken dat ik met koppelen zal ophouden.”

«Ik begrijp niet wat u met 'succes' bedoelt,” zei meneer Knightley. «Succes veronderstelt inspanning. Uw tijd zou goed en kies besteed zijn als u de afgelopen vier jaar werkelijk uw best had gedaan om dit huwelijk tot stand te brengen. Een waardige bezigheid voor de geest van een jongedame! Maar als – wat ik eerder denk – uw 'huwelijk sluiten', zoals u het noemt, niet meer betekent dan dat u het op een luie dag bedacht, bij uzelf zei: 'Het zou goed zijn voor juffrouw Taylor als meneer Weston met haar trouwde', en dat u het daarna af en toe nog eens bij uzelf herhaalde, waarom praat u dan over succes? Waar zit uw verdienste? Waar bent u trots op? U hebt een gelukkige gok gedaan; dat is alles.”

«Hebt u dan nooit de vreugde en de triomf gekend van een gelukkige gok? Ik heb medelijden met u. Ik vond u verstandiger. Want een gelukkige gok is nooit puur geluk. Er zit altijd enig talent in. En wat mijn arme woord 'succes' betreft, waarover u zich zo opwindt, ik weet niet of ik er helemaal geen recht op heb. U hebt twee mooie afbeeldingen geschetst, maar ik denk dat er nog een derde mogelijk is – iets tussen nietsdoen en allesdoen in. Als ik de bezoeken van meneer Weston hier niet had aangemoedigd, als ik niet allerlei kleine aansporingen had gegeven en vele kleinigheden had gladgestreken, was het misschien nooit iets geworden. Ik denk dat u Hartfield goed genoeg kent om dat te begrijpen.”

«Een openhartige, recht-door-zee man als Weston en een verstandige, ongekunstelde vrouw als juffrouw Taylor kunnen hun zaken heel goed zelf regelen. U hebt eerder uzelf kwaad gedaan dan hun goed, door u ermee te bemoeien.»

«Emma denkt nooit aan zichzelf als ze anderen goed kan doen,» viel meneer Woodhouse bij, die het maar half begreep. «Maar, mijn kind, maak alsjeblieft geen huwelijken meer; het zijn dwaze dingen en ze breken het familiekringetje op droevige wijze af.»

«Nog maar één, papa; alleen voor meneer Elton. Arme meneer Elton! U mag meneer Elton graag, papa – ik moet voor hem eens naar een vrouw uitkijken. Er is hier in Highbury niemand die hem waard is – en hij woont al een heel jaar hier, heeft zijn huis zo gezellig ingericht; het zou jammer zijn als hij nog langer vrijgezel bleef – en ik dacht, toen hij vandaag hun handen ineenlegde, dat hij er zo naar uitzag alsof hij zelf ook graag zo'n dienst bewezen zou krijgen! Ik denk heel goed over meneer Elton en dit is de enige manier waarop ik hem een plezier kan doen.»

«Meneer Elton is een heel knappe jonge man, zeker, en een heel goed mens, en ik heb veel achting voor hem. Maar als je hem een attentie wilt bewijzen, mijn kind, vraag hem dan eens te komen eten. Dat is veel beter. Ik durf te wedden dat meneer Knightley zo vriendelijk zal zijn om hem gezelschap te houden.»

«Met het grootste genoegen, meneer, op elk gewenst tijdstip,» zei meneer Knightley lachend, «en ik ben het volkomen met u eens dat dat veel beter is. Nodig hem uit voor het diner, Emma, en geef hem het beste vis en de beste kip, maar laat hem zelf zijn vrouw kiezen. Geloof me, een man van zes- of zevenentwintig kan heel goed voor zichzelf zorgen.»

## HOOFDSTUK II

Meneer Weston was in Highbury geboren, uit een fatsoenlijk gezin dat de laatste twee of drie generaties gestaag was opgeklommen in stand en vermogen. Hij had een goede opvoeding genoten, maar toen hij op jonge leeftijd een bescheiden onafhankelijkheid erfde, voelde hij weinig voor de eenvoudige beroepen waarin zijn broers zich hadden vastgebeten. Zijn levendige, opgewekte geest en zijn gezellige aard vonden een uitlaatklep in de militie van zijn graafschap, die destijds onder de wapenen was geroepen.

Kapitein Weston was bij iedereen geliefd. Toen het lot van het soldatenleven hem in contact bracht met juffrouw Churchill, afkomstig uit een vooraanstaande Yorkshire-familie, en zij verliefd op hem werd, verbaasde dat niemand – behalve haar broer en schoonzus, die hem nog nooit hadden gezien en die barstten van trots en zelfingenomenheid, die door zo'n verbintenis zou worden gekrenkt.

Juffrouw Churchill was echter meerderjarig en volledig meester over haar eigen geld – al viel dat in het niet bij het familiegoed. Zij liet zich niet van het huwelijk afbrengen en het vond plaats, tot grote ergernis van meneer en mevrouw Churchill, die haar met gepaste waardigheid afzwoeren. Het was een ongepaste partij en bracht weinig geluk. Mevrouw Weston had er meer in moeten vinden, want zij had een man met een warm hart en een zoete aard, die alles wat hij bezat voor haar overhad als dank voor de grote goedheid dat zij van hem hield. Toch ontbrak het haar aan de beste soort moed. Zij had genoeg vastberadenheid om haar eigen zin door te zetten tegen haar broer in, maar niet genoeg om de onredelijke spijt te weerstaan over zijn onredelijke woede, noch om de weelde van haar vroegere thuis te missen. Ze leefden boven hun stand, maar dat was nog altijd niets vergeleken met Enscombe: zij hield van haar man, maar wilde tegelijk de vrouw van kapitein Weston zijn én juffrouw Churchill van Enscombe blijven.

Kapitein Weston, die vooral door de Churchills als een wonderbaarlijk goede partij was beschouwd, bleek uiteindelijk degene die het meest verloor. Toen zijn vrouw na drie jaar huwelijk stierf, was hij armer dan tevoren en had hij een kind te onderhouden. Aan de kosten van dat kind werd hij echter spoedig ontlast. De jongen, die bovendien de verzachtende omstandigheid had meegekregen van de langdurige ziekte van zijn moeder, had tot een soort verzoening geleid. Meneer en mevrouw Churchill, die zelf geen kinderen hadden en ook geen ander jong familielid om voor te zorgen, boden kort na haar dood aan om de kleine Frank geheel onder hun hoede te nemen. De weduwnaar zal wel enige bedenkingen en aarzeling hebben gekend; maar andere overwegingen wogen zwaarder en het kind werd toevertrouwd aan de zorg en de rijkdom van de Churchills. Hijzelf hoefde voortaan alleen nog zijn eigen welzijn te zoeken en zijn eigen positie zo goed mogelijk te verbeteren.

Een volkomen verandering van leven werd wenselijk. Hij verliet de militie en begon in de handel, geholpen door broers die al stevig in Londen gevestigd waren en hem een gunstige ingang boden. Het was een zaak die hem precies genoeg bezigheid gaf. Hij behield een klein huis in Highbury, waar hij de meeste vrije dagen doorbracht; en tussen nuttige arbeid en het genoeg van gezelschap gingen de volgende achttien of twintig jaar van zijn leven vrolijk voorbij. Tegen die tijd had hij een comfortabele onafhankelijkheid verworven – genoeg om een klein landgoed vlak bij Highbury te kopen, waar hij altijd naar had verlangd – genoeg ook om een vrouw zonder bruidsschat te trouwen, zelfs iemand als juffrouw Taylor, en te leven zoals zijn vriendelijke, gezellige aard het wenste.

Juffrouw Taylor begon al enige tijd invloed uit te oefenen op zijn plannen; maar het was niet de dwingende invloed van jeugd op jeugd, zodat zij zijn vaste voornemen niet kon schokken om niet te settelen voordat hij Randalls kon kopen. De verkoop van Randalls werd lang verwacht; hij bleef echter gestaag zijn koers varen met die doelen voor ogen, tot zij allebei verwezenlijkt waren. Hij had zijn fortuin gemaakt, zijn huis gekocht en zijn vrouw gekregen; nu begon een nieuwe fase van zijn bestaan, met alle kans op meer geluk dan hij ooit had gekend. Hij was nooit een ongelukkig man geweest; zijn eigen aard had hem daarvoor behoed, zelfs in zijn eerste huwelijk; maar dit tweede zou hem tonen hoe verrukkelijk een verstandige en werkelijk beminnelijke vrouw kon zijn, en zou hem het prettigste bewijs geven dat het beter is te kiezen dan gekozen te worden, om dankbaarheid op te wekken dan die te voelen.

Bij zijn keuze had hij alleen zichzelf te behagen: zijn vermogen was van hemzelf; wat Frank betreft, het ging verder dan een stilzwijgende opvoeding als erfgenaam van zijn oom – het was een zo openlijke adoptie geworden dat de jongen bij zijn meerderjarigheid de naam Churchill had aangenomen. Het was daarom hoogst onwaarschijnlijk dat hij ooit de hulp van zijn vader zou nodig hebben. Zijn vader maakte zich daar geen zorgen over. De tante was een grillige vrouw en heerste volledig over haar man; maar het lag niet in de aard van meneer Weston om te denken dat een grilligheid sterk genoeg zou kunnen zijn om iemand te treffen die hem zo dierbaar was en, naar hij geloofde, zo terecht dierbaar. Hij zag zijn zoon elk jaar in Londen en was trots op hem; zijn warme verhalen over die knappe jongeman hadden ook in Highbury een zekere trots gewekt. Men beschouwde hem genoeg als een van de hunnen om zijn kwaliteiten en vooruitzichten tot een soort gemeenschappelijke zaak te maken.

Meneer Frank Churchill gold als een van de pronkstukken van Highbury en er leefde een levendige nieuwsgierigheid om hem te zien, al werd die belangstelling zo weinig beantwoord dat hij nog nooit van zijn leven in het dorp was geweest. Zijn bezoek aan zijn vader was vaak ter sprake gekomen, maar nooit tot stand gekomen.

Nu, bij het huwelijk van zijn vader, werd het algemeen als de meest gepaste attentie beschouwd dat het bezoek eindelijk zou plaatsvinden. Er klonk geen enkele stem van

tegenspraak, noch toen mevrouw Perry thee dronk bij mevrouw en juffrouw Bates, noch toen die dames de visite retournerden. Dit was het ogenblik voor meneer Frank Churchill om onder hen te verschijnen; en de hoop werd sterker toen bekend werd dat hij zijn nieuwe moeder naar aanleiding van het huwelijk een brief had geschreven. Enkele dagen lang ging er in Highbury geen ochtendbezoek voorbij zonder een opmerking over de fraaie brief die mevrouw Weston had ontvangen. «Hebt u al gehoord van de mooie brief die meneer Frank Churchill aan mevrouw Weston heeft geschreven? Een heel fraaie brief, naar ik begrijp. Meneer Woodhouse heeft het me verteld. Meneer Woodhouse heeft de brief gezien en zegt dat hij in zijn hele leven nog nooit zo'n mooie brief heeft gezien.»

Het was inderdaad een zeer gewaardeerde brief. Mevrouw Weston had natuurlijk al een heel gunstig beeld van de jongeman gevormd; zo'n attentie was een onweerlegbaar bewijs van zijn gezond verstand en een welkome aanvulling op alle gelukwensen die haar huwelijk al had opgeleverd. Zij voelde zich een bijzonder bevoorrechte vrouw; en zij had lang genoeg geleefd om te weten hoe terecht men haar zo mocht noemen, nu het enige verdriet bestond uit een gedeeltelijk afscheid van vrienden wier vriendschap voor haar nooit was bekoeld en die het moeilijk vonden haar te moeten missen.

Zij wist dat men haar soms zou missen; en zij kon niet zonder pijn denken aan Emma die ook maar één genoegen zou verliezen of een uur verveling zou lijden door het gemis van haar gezelschap: maar lieve Emma was geen zwak karakter; zij was beter opgewassen tegen haar omstandigheden dan de meeste meisjes zouden zijn, en bezat verstand, energie en levenslust die haar naar alle waarschijnlijkheid goed en gelukkig door de kleine moeilijkheden en ontberingen heen zouden helpen. En dan was er nog het grote gemak van de korte afstand tussen Randalls en Hartfield, zo geschikt zelfs voor een eenzame wandeling van een dame, en de aard en omstandigheden van meneer Weston, die er zeker voor zouden zorgen dat het komende seizoen geen beletsel zou vormen om minstens de helft van de avonden per week samen door te brengen.

Haar situatie was voor mevrouw Weston urenlang reden tot dankbaarheid en slechts ogenblikken van spijt; en haar tevredenheid – meer dan tevredenheid, haar vrolijke genot – was zo terecht en zo duidelijk zichtbaar dat Emma, hoe goed zij haar vader ook kende, soms verrast werd door zijn aanhoudende medelijden met «arme juffrouw Taylor», terwijl zij haar achterlieten in Randalls, temidden van alle huiselijk comfort, of haar 's avonds zagen vertrekken, begeleid door haar prettige man, in haar eigen rijtuig. Maar nooit ging zij weg zonder dat meneer Woodhouse een zachte zucht slaakte en zei: «Ach, arme juffrouw Taylor! Zij zou zo graag blijven.»

Er was geen redding voor juffrouw Taylor – noch veel kans dat men ophield met haar te beklagen; maar na een paar weken kwam er enige verlichting voor meneer Woodhouse. De gelukwensen van de burens waren voorbij; niemand plaagde hem meer met wensen van vreugde over zo'n droevige gebeurtenis; en de bruidstaart, die hem zoveel zorgen had

gebaard, was helemaal op. Zijn eigen maag kon niets zwaars verdragen en hij kon zich niet voorstellen dat andere mensen anders waren dan hij. Wat hem ongezond leek, achtte hij voor iedereen ongepast; daarom had hij met klem geprobeerd hen ervan te weerhouden überhaupt een bruidstaart te nemen en, toen dat niet lukte, minstens te voorkomen dat iemand ervan at. Hij had zelfs de moeite genomen om erover te overleggen met meneer Perry, de apotheker. Meneer Perry was een verstandig, heerachtig man wiens regelmatige bezoeken tot de genoegens van meneer Woodhouse behoorden; en toen hij werd geraadpleegd, kon hij niet anders dan toegeven (al leek het tegen zijn eigen neiging in) dat bruidstaart zeker bij velen – misschien wel bij de meesten – moeilijk kon vallen, tenzij men er matig van nam. Met zo'n mening, die zijn eigen bevestigde, hoopte meneer Woodhouse invloed uit te oefenen op elke bezoeker van het pasgetrouwde paar; maar de taart werd toch opgegeten en zijn welwillende zenuwen kenden geen rust voordat alles op was.

In Highbury ging een vreemd gerucht dat alle kleine Perry's met een plak van mevrouw Westons bruidstaart in hun hand waren gezien: maar meneer Woodhouse heeft dat nooit willen geloven.

## HOOFDSTUK III

Meneer Woodhouse hield op zijn eigen manier van gezelschap. Hij vond het heerlijk als vrienden bij hem op bezoek kwamen; en door allerlei samenwerkende omstandigheden – zijn lange verblijf op Hartfield, zijn goedmoedigheid, zijn vermogen, zijn huis en vooral zijn dochter – kon hij de bezoeken van zijn kleine kring grotendeels naar eigen believen regelen. Buiten die kring onderhield hij nauwelijks contact met andere families; zijn afkeer van late avonden en grote diners maakte hem ongeschikt voor kennissen die niet bereid waren hem op zijn eigen voorwaarden te bezoeken. Gelukkig telde Highbury, met inbegrip van Randalls in dezelfde parochie en Donwell Abbey in de aangrenzende parochie, de zetel van meneer Knightley, heel wat mensen die daaraan voldeden. Niet zelden wist Emma hem, door haar overredingskracht, over te halen tot een diner met enkele van de besten en meest gewensten; maar avondgezelschappen waren toch zijn voorkeur, en afgezien van de zeldzame keren dat hij zich te zwak voelde voor gezelschap, was er nauwelijks een avond in de week waarop Emma geen kaarttafeltje voor hem kon vormen.

Een oprechte, langdurige genegenheid bracht de Westons en meneer Knightley; en voor meneer Elton, een jonge man die alleen woonde zonder dat hem dat beviel, was de gelegenheid om een lege avond van zijn eigen eenzaamheid te verruilen voor de verfijning en het gezelschap in de salon van meneer Woodhouse, en voor de glimlach van diens beeldschone dochter, een voorrecht dat hij zeker niet onbenut zou laten.

Daarna volgde een tweede kring; onder de meest toegankelijke daarvan waren mevrouw en juffrouw Bates en mevrouw Goddard, drie dames die vrijwel altijd beschikbaar waren zodra Hartfield hen uitnodigde, en die zo vaak werden opgehaald en thuisgebracht dat meneer Woodhouse het geen last vond voor James of voor de paarden. Was het maar eenmaal per jaar gebeurd, dan zou hij het nog een bezwaar hebben gevonden.

Mevrouw Bates, weduwe van een vroegere predikant van Highbury, was een hoogbejaarde dame, bijna niet meer in staat tot iets anders dan thee drinken en quadrille spelen. Zij woonde met haar ongetrouwde dochter op zeer bescheiden voet en werd bejegend met al het respect en de genegenheid die een onschuldige oude vrouw onder zulke ongunstige omstandigheden kan opwekken. Haar dochter genoot een uitzonderlijke mate van populariteit voor een vrouw die noch jong, noch mooi, noch rijk, noch gehuwd was. Juffrouw Bates verkeerde in de allerongelukkigste positie om veel publieke gunst te genieten: zij bezat geen intellectuele superioriteit waarmee zij zichzelf kon troosten of anderen die haar misschien niet mochten tot uiterlijk respect kon dwingen. Zij had nooit opgeschept met schoonheid of geestesgaven. Haar jeugd was zonder glans voorbijgegaan, haar middelbare jaren waren gewijd aan de zorg voor een aftakelende moeder en aan de poging een klein inkomen zo ver mogelijk te laten reiken. En toch was zij een gelukkig mens, een vrouw over wie niemand sprak zonder welwillendheid. Het was haar eigen

universele goedgunstigheid en haar tevreden gemoed die zulke wonderen verrichtten. Zij hield van iedereen, was begaan met ieders geluk, zag scherp ieders goede eigenschappen, achtte zichzelf een uiterst bevoorrecht schepsel, omringd door zegeningen: een uitstekende moeder, zoveel goede burens en vrienden, een huis waarin niets ontbrak. De eenvoud en opgewektheid van haar aard, haar tevreden en dankbare geest maakten haar voor iedereen beminnelijk en vormden voor haarzelf een bron van geluk. Zij praatte graag over kleinigheden, en dat kwam meneer Woodhouse uitstekend uit: vol onschuldige mededelingen en onschadelijke roddels.

Mevrouw Goddard leidde een kostschool – geen seminarie, geen inrichting, geen instelling die in lange zinnen vol verfijnde onzin beloofde om liberale kennis te verenigen met elegante zedelijkheid, volgens nieuwe beginselen en nieuwe systemen, en waar jongedames tegen enorme betaling uit hun gezondheid en in ijdelheid werden gedraaid – maar een echte, eerlijke, ouderwetse kostschool, waar een redelijke hoeveelheid vaardigheden tegen een redelijke prijs werd aangeboden, en waar meisjes heen konden worden gestuurd om uit de weg te zijn en zich enig onderwijs eigen te maken, zonder gevaar dat zij als wonderkinderen terugkeerden. De school van mevrouw Goddard stond in hoog aanzien, en terecht; Highbury gold als een bijzonder gezonde plek: zij beschikte over een ruim huis en tuin, gaf de kinderen volop gezond eten, liet ze 's zomers veel buitenspelen en verzorgde hun wintertenen met eigen handen. Het was dan ook geen wonder dat er nu een rij van twintig jonge paren achter haar aan naar de kerk liep. Zij was een eenvoudige, moederlijke vrouw, die in haar jeugd hard had gewerkt en nu meende recht te hebben op een incidenteel uitstapje in de vorm van een theebezoek; en omdat zij vroeger veel aan de goedheid van meneer Woodhouse te danken had gehad, voelde zij zich bijzonder verplicht om haar keurige huiskamer, vol met borduurwerk aan de muren, zo vaak mogelijk te verlaten en bij zijn haard een paar stuivers te winnen of te verliezen.

Dit waren de dames die Emma zeer geregeld bijeen kon brengen; en zij was gelukkig, omwille van haar vader, dat zij dat kon – al gold dat voor haarzelf niet als een oplossing voor het gemis van mevrouw Weston. Zij zag met genoegen hoe behaaglijk haar vader het had, en was zeer ingenomen met zichzelf omdat zij alles zo goed wist te regelen; maar het stille gebabbel van zulke drie vrouwen deed haar voelen dat elke avond op die manier doorgebracht inderdaad een van die lange avonden was die zij met vrees tegemoet had gezien.

Toen zij op een ochtend zat te denken aan precies zo'n afloop van de dag, werd er een briefje gebracht van mevrouw Goddard, die op de meest respectvolle toon vroeg of zij juffrouw Smith mee mocht nemen. Dat was een hoogst welkome vraag: juffrouw Smith was een meisje van zeventien, dat Emma goed van aanzien kende en al lang had geïnteresseerd vanwege haar schoonheid. Er werd onmiddellijk een vriendelijke

uitnodiging teruggestuurd, en de avond was niet langer gevreesd door de mooie bewoonster van het huis.

Harriet Smith was de natuurlijke dochter van iemand. Iemand had haar enkele jaren geleden op de school van mevrouw Goddard geplaatst, en iemand had haar onlangs verheven van leerlinge tot parlour-boarder. Dat was alles wat men algemeen van haar geschiedenis wist. Zij had geen zichtbare familie behalve wat zij in Highbury had verworven, en was juist terug van een lang bezoek in het land bij enkele jongedames die vroeger met haar op school hadden gezeten.

Zij was een heel knap meisje, en haar schoonheid behoorde toevallig tot het soort dat Emma bijzonder bewonderde. Zij was klein, rond en blank, met een frisse blos, blauwe ogen, licht haar, regelmatige trekken en een uitdrukking van grote zoetheid. Voor het einde van de avond was Emma evenzeer ingenomen met haar manieren als met haar uiterlijk, en vastbesloten de kennismaking voort te zetten.

Er viel haar niets opvallend geestigs op in het gesprek van juffrouw Smith, maar zij vond haar in haar geheel zeer innemend – niet ongemakkelijk verlegen, niet onwillig om te praten – en toch zo ver verwijderd van opdringerigheid, met zo'n gepaste en bescheiden eerbied, zo oprecht dankbaar dat zij in Hartfield werd toegelaten, en zo ongeunsteld onder de indruk van alles wat daar in een veel hogere stijl was dan zij gewend was, dat zij beslist gezond verstand moest bezitten en aanmoediging verdiende. Aanmoediging moest zij krijgen. Die zachte blauwe ogen en al die natuurlijke gratie mochten niet verloren gaan in het mindere gezelschap van Highbury en zijn omgeving. De kennissen die zij al had waren haar onwaardig. De vrienden van wie zij zojuist afscheid had genomen, hoe goed ook, moesten haar kwaad doen. Het was een familie Martin, die Emma van reputatie goed kende – pachtboeren van een groot bedrijf van meneer Knightley, wonend in de parochie Donwell – heel fatsoenlijk, geloofde zij – meneer Knightley dacht hoog van hen –, maar toch grof en ongepolijst, en volstrekt ongeschikt als intieme vrienden voor een meisje dat slechts een weinig meer kennis en verfijning behoefde om volmaakt te zijn. Zij zou aandacht aan haar schenken; zij zou haar vormen; zij zou haar losmaken van haar slechte kennissen en haar binnenvoeren in goed gezelschap; zij zou haar denkbeelden en manieren vormen. Het zou een boeiende en zeker zeer weldadige onderneming zijn, volkomen passend bij haar eigen positie, haar vrije tijd en haar vermogens.

Zij was zo verdiept in het bewonderen van die zachte blauwe ogen, in praten en luisteren, en in het smeden van al die plannen daartussenin, dat de avond opmerkelijk snel voorbijvloog; en de souper tafel, die zulke avonden altijd afsloot en waarvoor zij gewoonlijk zat te wachten tot het juiste ogenblik, stond al helemaal gedekt en klaar, en werd naar het vuur geschoven voordat zij het in de gaten had. Met een opgewektheid die haar geest, die nooit onverschillig was voor het goed uitvoeren van alles, nog overtrof, en met de oprechte welwillendheid van iemand die verrukt is van haar eigen ideeën, verrichtte zij toen alle

eerbewijzen van de maaltijd: zij bediende en prees de fijngehakte kip en de gebakken oesters aan met een aandrang waarvan zij wist dat die paste bij de vroege uren en de beleefde bezwaren van haar gasten.

Op zulke ogenblikken waren de gevoelens van arme meneer Woodhouse in droevige strijd. Hij hield ervan de tafel te laten dekken, omdat dat in zijn jeugd de gewoonte was geweest, maar zijn overtuiging dat soupers zeer ongezond waren maakte hem bedroefd bij het zien van al dat eten; en terwijl zijn gastvrijheid zijn bezoekers alles had willen aanbieden, maakte zijn zorg voor hun gezondheid hem treurig dat zij ervan zouden eten.

Zo'n klein kommetje dunne pap als hij zelf had, was het enige wat hij met volledige zelfgoedkeuring kon aanbevelen; al dwong hij zichzelf, terwijl de dames zich op hun gemak over de lekkerste dingen ontfermden, om te zeggen:

«Mevrouw Bates, mag ik u voorstellen een van deze eieren te proberen. Een zachtgekookt ei is niet ongezond. Serle verstaat het koken van een ei beter dan wie ook. Ik zou een ei dat door iemand anders is gekookt niet aanraden; maar u hoeft niet bang te zijn, ze zijn heel klein, ziet u – een van onze kleine eieren zal u geen kwaad doen. Juffrouw Bates, laat Emma u een klein stukje taart geven – een heel klein stukje. Het zijn allemaal appeltaarten. U hoeft hier niet bang te zijn voor ongezonde jam. Ik raad de custard niet aan. Mevrouw Goddard, wat denkt u van een half glaasje wijn? Een klein half glaasje, in een groot glas water? Ik denk niet dat het u zou schaden.»

Emma liet haar vader praten – maar bediende haar gasten op veel bevredigender wijze, en juist die avond had zij bijzonder veel plezier in het gelukkige heengaan van haar bezoekers. Het geluk van juffrouw Smith voldeed geheel aan haar bedoelingen. Juffrouw Woodhouse was in Highbury een zo belangrijke persoon dat het vooruitzicht van de kennismaking evenveel schrik als plezier had gewekt; maar het nederige, dankbare meisje ging heen met hoogst voldane gevoelens, verrukt van de vriendelijkheid waarmee juffrouw Woodhouse haar de hele avond had behandeld, en werkelijk op het laatst de hand had geschud!

## HOOFDSTUK IV

Harriet Smiths vriendschap met Hartfield was spoedig een vaste zaak. Emma, vlug en vastberaden als zij was, liet er geen gras over groeien: zij nodigde Harriet uit, spoorde haar aan en zei haar dat zij heel vaak moest komen; en naarmate zij elkaar beter leerden kennen, groeide hun genoegen in elkaar.

Al heel vroeg had Emma ingezien hoe nuttig Harriet als wandelgezellin kon zijn. Juist daarin was het verlies van mevrouw Weston voelbaar geworden. Haar vader kwam nooit verder dan het struikgewas, waar twee gedeelten van het terrein hem genoeg waren voor zijn lange of korte wandeling, al naargelang het jaargetijde; en sinds het huwelijk van mevrouw Weston was haar eigen beweging te zeer beperkt gebleven. Eén keer had zij alleen naar Randalls durven gaan, maar dat was niet prettig geweest. Een Harriet Smith, iemand die zij op elk gewenst moment kon roepen voor een wandeling, zou een waardevolle aanwinst zijn voor haar vrijheid. En hoe meer zij van Harriet zag, hoe meer zij haar goedkeurde en hoe sterker haar weldadige plannen werden bevestigd.

Harriet was zeker niet schrandere, maar zij bezat een zoete, volgzaam, dankbare aard, was volkomen vrij van verwaandheid en verlangde er slechts naar geleid te worden door wie zij bewonderde. Haar spoedige genegenheid voor Emma zelf was alleraardigst; en haar voorkeur voor goed gezelschap, haar vermogen om het elegante en verstandige te waarderen, bewees dat het haar aan smaak niet ontbrak, al mocht men geen grote kracht van begrip verwachten. Alles bij elkaar was Emma ervan overtuigd dat Harriet Smith precies de jonge vriendin was die zij nodig had – precies wat haar huis miste. Een vriendin als mevrouw Weston was uitgesloten. Twee van zulke kon men niet verwachten, en twee van zulke wenste zij ook niet. Het was iets heel anders, een geheel eigen, zelfstandig gevoel. Mevrouw Weston was het voorwerp van een genegenheid die berustte op dankbaarheid en achting. Harriet zou bemind worden als iemand aan wie zij nuttig kon zijn. Voor mevrouw Weston viel niets meer te doen; voor Harriet alles.

Haar eerste pogingen tot nut waren gericht op het ontdekken wie Harriets ouders waren, maar Harriet kon het niet zeggen. Zij was bereid alles te vertellen wat zij wist, maar over dit onderwerp leverden vragen niets op. Emma moest maar bedenken wat zij wilde – zij kon echter nooit geloven dat zijzelf in dezelfde omstandigheden de waarheid niet zou hebben achterhaald. Harriet miste scherpzinnigheid. Zij had zich tevreden gesteld met te horen en te geloven wat mevrouw Goddard haar vertelde, en verder gekeken.

Mevrouw Goddard, de onderwijzeressen, de meisjes en de algemene schoolzaken vormden natuurlijk een groot deel van het gesprek – en zonder haar kennismaking met de familie Martin van Abbey-Mill Farm zou dat het geheel zijn geweest. Maar de Martins hielden haar gedachten sterk bezig; zij had twee heel gelukkige maanden bij hen doorgebracht en sprak nu graag over de genoegens van haar bezoek, over al het comfort en de wonderen van de

plaats. Emma moedigde haar spraakzaamheid aan – geamuseerd door het beeld van een heel andere wereld, en verrukt van de jeugdige eenvoud die met zoveel geestdrift kon vertellen over mevrouw Martins twee salons, twee heel goede salons zelfs, waarvan de ene bijna even groot was als de salon van mevrouw Goddard; over haar oppermeid die al vijfentwintig jaar bij haar was; over hun acht koeien, waarvan twee Alderneys en een klein Welsh rund, een alleraardigst klein Welsh rundje; en hoe mevrouw Martin, omdat Harriet er zo dol op was, had gezegd dat het haar koe mocht heten; en over hun prachtige tuinhuisje waar zij volgend jaar met z'n allen thee zouden drinken – een prachtig tuinhuisje, groot genoeg voor een dozijn mensen.

Een tijdlang vermaakte Emma zich ermee zonder verder te denken dan het onmiddellijke verhaal; maar toen zij de familie beter leerde begrijpen, kwamen andere gevoelens op. Zij had zich een verkeerd beeld gevormd, denkend dat het om een moeder en dochter ging, een zoon en schoondochter, die allemaal samenwoonden; maar toen bleek dat de meneer Martin die in het verhaal voorkwam, altijd met lof genoemd om zijn grote goedhartigheid in dit of dat, een vrijgezel was; dat er geen jonge mevrouw Martin bestond, geen vrouw in het spel; toen begon zij gevaar te vermoeden voor haar arme kleine vriendin door al die gastvrijheid en vriendelijkheid, en vreesde dat zij, als er niet werd opgelet, voor altijd in dat milieu zou wegzinken.

Met deze opwekkende gedachte groeide het aantal en de scherpte van haar vragen; zij bracht Harriet er vooral toe meer over meneer Martin te vertellen, en het was duidelijk dat Harriet daar geen bezwaar tegen had. Zij sprak graag over zijn aandeel in hun maanlichtwandelingen en vrolijke avondspelen, en verhaalde uitvoerig hoe goedmoedig en gediensig hij was. Op een dag had hij drie mijl omgereden om walnoten voor haar te halen, omdat zij had gezegd dat zij er zo dol op was, en in alles was hij zo gediensig. Op een avond had hij de zoon van zijn schaapherder expres in de salon laten komen om voor haar te zingen. Zij hield erg van zingen. Hij kon zelf ook een beetje zingen. Zij vond hem heel knap en hij begreep alles. Hij had een prachtige kudde, en terwijl zij er was, had men hem meer voor zijn wol geboden dan wie ook in de streek. Iedereen sprak goed over hem, zei zij. Zijn moeder en zusters waren dol op hem. Mevrouw Martin had haar eens verteld (met een blos erbij) dat niemand een betere zoon kon zijn, en daarom was zij ervan overtuigd dat hij, als hij ooit trouwde, een uitstekende echtgenoot zou worden. Niet dat zij wilde dat hij trouwde. Zij had geen enkele haast.

«Goed gedaan, mevrouw Martin!» dacht Emma. «Jij weet heel goed wat je doet.»

«En toen ik wegging, was mevrouw Martin zo vriendelijk om mevrouw Goddard een prachtige gans te sturen – de mooiste gans die mevrouw Goddard ooit had gezien. Mevrouw Goddard had hem op zondag bereid en alle drie de onderwijzeressen uitgenodigd, juffrouw Nash, juffrouw Prince en juffrouw Richardson, om bij haar te souperen.»

«Meneer Martin is zeker geen man van ontwikkeling buiten zijn eigen vak? Hij leest niet?»

«O jawel! – dat wil zeggen, nee – ik weet het niet precies – maar ik geloof dat hij veel leest – alleen niet wat u iets zou vinden. Hij leest de Landbouwverslagen en nog wat andere boeken die op een van de vensterbanken liggen – maar hij leest ze altijd voor zichzelf. Soms las hij 's avonds, voordat wij kaart gingen spelen, iets hardop voor uit de *Elegant Extracts*, heel onderhoudend. En ik weet dat hij *De predikant van Wakefield* heeft gelezen. *De Romance of the Forest* had hij nooit gelezen, noch *De kinderen van de abdij*. Hij had nog nooit van zulke boeken gehoord voordat ik ze noemde, maar nu is hij vastbesloten ze zo gauw mogelijk te halen.»

De volgende vraag was:

«Hoe ziet meneer Martin eruit?»

«O! niet knap – helemaal niet knap. Eerst vond ik hem heel gewoontjes, maar nu vind ik hem niet meer zo gewoontjes. Na een tijdje went dat, weet u. Hebt u hem nooit gezien? Hij komt regelmatig in Highbury, en elke week rijdt hij zeker door op weg naar Kingston. Hij is heel vaak langs u gekomen.»

«Dat kan wel, en ik heb hem misschien wel vijftig keer gezien, maar zonder te weten hoe hij heette. Een jonge boer, te paard of te voet, is wel het laatste type dat mijn nieuwsgierigheid wekt. De kleine landeigenaren zijn precies de mensen met wie ik niets te maken wil hebben. Een graad of twee lager, met een fatsoenlijk uiterlijk, zou me nog kunnen interesseren; ik zou misschien hopen op de een of andere manier nuttig te zijn voor hun families. Maar een boer heeft mijn hulp niet nodig en staat daarom in zekere zin even ver boven mijn aandacht als hij in elk ander opzicht eronder staat.»

«Natuurlijk. O ja! Het is niet waarschijnlijk dat u hem ooit hebt opgemerkt; maar hij kent u heel goed – van gezicht, bedoel ik.»

«Ik twijfel er niet aan dat hij een heel fatsoenlijke jongeman is. Ik weet inderdaad dat hij dat is, en als zodanig wens ik hem alle goeds. Hoe oud schat u hem?»

«Op 8 juni jongstleden werd hij vierentwintig, en mijn verjaardag is de 23e – precies veertien dagen en een dag verschil, heel toevallig.»

«Pas vierentwintig. Dat is te jong om zich te settelen. Zijn moeder heeft volkomen gelijk dat zij geen haast maakt. Zij lijken heel tevreden zoals het is, en als zij moeite zou doen om hem aan de vrouw te brengen, zou zij er waarschijnlijk spijt van krijgen. Over zes jaar, als hij een fatsoenlijk meisje van zijn eigen stand tegenkomt, met een beetje geld, zou het heel wenselijk kunnen zijn.»

«Over zes jaar! Lieve juffrouw Woodhouse, dan is hij dertig!»

«Wel, en dat is nog vroeg voor de meeste mannen die niet met een onafhankelijkheid geboren zijn. Meneer Martin, stel ik mij voor, moet zijn fortuin nog helemaal maken – hij kan de wereld nog niet voor zijn. Wat hij ook van zijn vader heeft geërfd, wat ook zijn aandeel in het familiebezit is, het zal wel allemaal in zijn bedrijf zitten, in vee en zo; en al kan hij met ijver en geluk op den duur rijk worden, het is vrijwel onmogelijk dat hij al iets heeft vergaard.»

«Dat is zo, inderdaad. Maar zij leven heel comfortabel. Ze hebben geen binnenknecht, maar verder ontbreekt het hun aan niets; en mevrouw Martin praat erover volgend jaar een jongen in dienst te nemen.»

«Ik hoop dat je niet in moeilijkheden komt, Harriet, zodra hij trouwt – ik bedoel met zijn vrouw – want al zijn de zusters door hun betere opvoeding niet helemaal af te keuren, dat betekent nog niet dat hij iemand trouwt die geschikt is om jij te ontmoeten. Het ongeluk van je geboorte moet je juist heel voorzichtig maken met wie je omgaat. Er kan geen twijfel bestaan dat je een dochter van een heer bent, en je moet die aanspraak op die stand met alles wat in je vermogen ligt ondersteunen, anders zullen er genoeg mensen zijn die er plezier in hebben je neer te halen.»

«Ja, dat zal wel. Maar zolang ik op Hartfield kom en u zo goed voor me bent, juffrouw Woodhouse, ben ik niet bang voor wat iemand kan doen.»

«Je begrijpt de kracht van invloed heel goed, Harriet; maar ik wil dat je zo stevig geworteld bent in goed gezelschap dat je zelfs onafhankelijk bent van Hartfield en juffrouw Woodhouse. Ik wil je duurzaam goed verbonden zien, en daarom is het raadzaam zo weinig mogelijk vreemde kennissen te hebben; en daarom zeg ik: als je nog in deze streek bent wanneer meneer Martin trouwt, hoop ik dat je niet door je vriendschap met de zusters wordt meegetrokken om kennis te maken met zijn vrouw, die waarschijnlijk een doodgewone boerendochter is, zonder opvoeding.»

«Natuurlijk. Ja. Niet dat ik denk dat meneer Martin ooit met iemand zou trouwen die geen enkele opvoeding heeft gehad – en heel behoorlijk is opgevoed. Maar ik wil mijn mening niet tegenover de uwe stellen – en ik weet zeker dat ik geen behoefte zal hebben aan de kennismaking met zijn vrouw. Ik zal altijd veel achting houden voor de juffrouwen Martin, vooral voor Elizabeth, en het zou me heel spijt doen hen op te geven, want zij zijn net zo goed opgevoed als ik. Maar als hij een heel onontwikkelde, ordinaire vrouw trouwt, dan kan ik haar beter niet bezoeken, als het even kan.»

Emma volgde de wisselingen in deze woorden en zag geen verontrustende tekenen van liefde. De jongeman was haar eerste bewonderaar geweest, maar zij vertrouwde erop dat er geen diepere greep was, en dat er aan Harriets kant geen ernstige moeilijkheid zou zijn om haar eigen vriendelijke plannen te dwarsbomen.

Juist de volgende dag ontmoetten zij meneer Martin toen zij over de weg naar Donwell liepen. Hij was te voet; na Emma met groot respect te hebben aangekeken, wendde hij zich met ongeveinsde voldoening tot haar gezellin. Emma vond het geen bezwaar om zo de kans te krijgen hem op te nemen; zij liep een paar passen vooruit terwijl zij samen praatten, en haar snelle oog maakte zich spoedig voldoende vertrouwd met meneer Robert Martin. Hij zag er keurig uit en leek een verstandig jongeman, maar verder had zijn persoon geen aantrekkingskracht; en toen zij hem vergeleek met heren, dacht zij dat hij alle terrein dat hij in Harriets genegenheid had gewonnen, weer moest verliezen. Harriet was niet ongevoelig voor manieren; zij had vrijwillig de zachtheid van haar vader bewonderd en verwonderd. Meneer Martin keek alsof hij niet wist wat manieren waren.

Zij bleven maar enkele minuten samen, want juffrouw Woodhouse mocht niet worden laten wachten; en Harriet kwam toen met een stralend gezicht naar haar toe rennen, opgewonden en in de war, wat juffrouw Woodhouse spoedig hoopte te kalmeren.

«Stelt u zich voor dat wij hem zomaar tegenkwamen! – Hoe vreemd! Het was puur toeval, zei hij, dat hij niet via Randalls was gegaan. Hij dacht niet dat wij ooit over deze weg liepen. Hij dacht dat wij meestal naar Randalls liepen. Hij heeft De Romance of the Forest nog niet kunnen krijgen. De laatste keer dat hij in Kingston was, had hij het zo druk dat hij het helemaal vergat, maar morgen gaat hij weer. Zo vreemd dat wij elkaar juist nu moesten tegenkomen! Wel, juffrouw Woodhouse, lijkt hij op wat u verwachtte? Wat vindt u van hem? Vindt u hem echt zo heel gewoontjes?»

«Hij is zeer gewoontjes, onmiskenbaar – opvallend gewoontjes – maar dat is niets vergeleken met zijn volslagen gebrek aan beschaving. Ik had geen recht veel te verwachten, en ik verwachtte ook niet veel; maar ik had geen idee dat hij zo boers kon zijn, zo volkomen zonder allure. Ik had mij hem, ik geef het toe, een graad of twee dichter bij het beschaafde voorgesteld.»

«Natuurlijk,» zei Harriet met een gekwetste stem, «hij is niet zo beschaafd als echte heren.»

«Ik denk, Harriet, dat je sinds je met ons omgaat herhaaldelijk in gezelschap bent geweest van zulke echte heren dat je zelf wel het verschil met meneer Martin moet opmerken. Op Hartfield heb je heel goede voorbeelden gezien van goed opgeleide, welgemanierde mannen. Ik zou verbaasd zijn als je, na hen gezien te hebben, nog met meneer Martin om kon gaan zonder te merken dat hij een heel inferieur wezen is – en je af te vragen hoe je hem ooit aangenaam hebt kunnen vinden. Begin je dat nu niet te voelen? Viel het je niet op? Ik weet zeker dat je getroffen moet zijn door zijn onbehouwen uiterlijk en zijn bruuske manier, en door de onbehouwenheid van een stem die ik hier geheel zonder modulatie hoorde.»

«Zeker, hij lijkt niet op meneer Knightley. Hij heeft niet zo'n fijne houding en manier van lopen als meneer Knightley. Ik zie het verschil duidelijk. Maar meneer Knightley is zo'n heel voorname man!»

«De houding van meneer Knightley is zo opvallend goed dat het oneerlijk is meneer Martin met hem te vergelijken. Je ziet er niet één op de honderd bij wie het woord heer zo duidelijk geschreven staat als bij meneer Knightley. Maar hij is niet de enige heer met wie je de laatste tijd omgaat. Wat zeg je van meneer Weston en meneer Elton? Vergelijk meneer Martin met een van hen. Vergelijk hun manier van zich bewegen, van lopen, van spreken, van zwijgen. Je móét het verschil zien.»

«O ja! – er is een groot verschil. Maar meneer Weston is bijna een oude man. Meneer Weston moet tussen de veertig en vijftig zijn.»

«Juist dat maakt zijn goede manieren des te waardevoller. Hoe ouder iemand wordt, Harriet, hoe belangrijker het is dat zijn manieren niet slecht zijn; hoe opvallender en afstotelijker elke luidruchtigheid, grofheid of onhandigheid wordt. Wat in de jeugd nog door de beugel kan, is op latere leeftijd verwerpelijk. Meneer Martin is nu al onhandig en bruusk; hoe zal hij zijn op de leeftijd van meneer Weston?»

«Dat is niet te zeggen, inderdaad,» antwoordde Harriet vrij plechtig.

«Maar er valt wel goed te gissen. Hij zal een volslagen grove, ordinaire boer worden, die totaal niet op uiterlijk let en alleen aan winst en verlies denkt.»

«Denkt u dat echt? Dat zou heel erg zijn.»

«Hoezeer zijn zaken hem al in beslag nemen, blijkt duidelijk uit het feit dat hij vergat naar het boek te vragen dat je hem had aangeraden. Hij zat zo vol van de markt dat hij aan niets anders dacht – en dat is precies zoals het hoort voor een man die vooruit wil komen. Wat heeft hij met boeken te maken? En ik twijfel er niet aan dat hij het zal maken, dat hij op den duur een heel rijk man zal worden – en dat zijn ongeletterdheid en grofheid ons niet hoeft te hinderen.»

«Ik vraag me af waarom hij niet aan het boek dacht» – dat was Harriets enige antwoord, uitgesproken met een ernstige ontevredenheid die Emma veilig aan zichzelf overliet. Daarom zei zij een tijdlang niets meer. Haar volgende begin was:

«In één opzicht zijn de manieren van meneer Elton misschien beter dan die van meneer Knightley of meneer Weston. Zij zijn zachter. Zij kunnen veiliger als voorbeeld worden gesteld. Meneer Weston heeft een openheid, een levendigheid, bijna een botheid, die iedereen in hem waardeert omdat er zoveel goed humeur bij zit – maar dat leent zich niet om na te doen. Ook de ronduit besliste, bevelende manier van meneer Knightley niet, al past die hem uitstekend; zijn gestalte, zijn voorkomen en zijn positie in het leven lijken het

toe te staan; maar als een jonge man hem zou proberen na te doen, zou hij onuitstaanbaar zijn. Integendeel, ik denk dat een jonge man heel veilig meneer Elton als voorbeeld kan nemen. Meneer Elton is goedgehumtst, opgewekt, gediensig en zacht. Hij lijkt mij de laatste tijd bijzonder zacht geworden. Ik weet niet of hij van plan is zich bij een van ons in te dringen door extra zachtheid, Harriet, maar het valt me op dat zijn manieren milder zijn dan vroeger. Als hij iets bedoelt, moet het zijn om jou te behagen. Heb ik je niet verteld wat hij de andere dag over je zei?”

Zij herhaalde toen enkele warme persoonlijke lofwoorden die zij uit meneer Elton had getrokken en nu volledig recht deed; Harriet bloosde en glimlachte en zei dat zij meneer Elton altijd heel aangenaam had gevonden.

Meneer Elton was precies de persoon die Emma op het oog had om de jonge boer uit Harriets hoofd te verdrijven. Zij vond het een uitstekende partij; en zo overduidelijk wenselijk, natuurlijk en waarschijnlijk dat zij er weinig verdienste aan zou hebben het te bedenken. Zij vreesde dat iedereen er al aan dacht en het voorspelde. Het was echter onwaarschijnlijk dat iemand haar evenaarde in de datum van het plan, want het was al op de allereerste avond dat Harriet naar Hartfield kwam in haar hoofd opgekomen. Hoe langer zij erover nadacht, hoe groter haar gevoel van de gepastheid ervan werd. De positie van meneer Elton was volmaakt geschikt, hijzelf was een echte heer zonder lage connecties; tegelijkertijd behoorde hij niet tot een familie die bezwaar kon maken tegen de twijfelachtige afkomst van Harriet. Hij had een comfortabel huis voor haar, en Emma schatte zijn inkomen ruim voldoende; want al was de pastorie van Highbury niet groot, hij bezat naar men wist enig eigen vermogen; en zij dacht zeer hoog van hem als een goedmoedige, welmenende, respectabele jongeman zonder gebrek aan nuttig verstand of kennis van de wereld.

Zij had zich al overtuigd dat hij Harriet een mooi meisje vond, wat zij, met zulke regelmatige ontmoetingen op Hartfield, genoeg fundament achtte aan zijn kant; en aan Harriets kant kon er weinig twijfel bestaan dat het idee door hem verkozen te worden alle gebruikelijke gewicht en uitwerking zou hebben. En hij was werkelijk een heel innemende jongeman, een jongeman die elke vrouw die niet al te kieskeurig was, wel kon bekoren. Men vond hem zeer knap; zijn persoon werd algemeen bewonderd, al gold dat niet voor haar, omdat er een gebrek aan verfijning in zijn gelaatstrekken zat dat zij niet kon missen – maar het meisje dat tevreden kon zijn met een Robert Martin die door het land reed om walnoten voor haar te halen, kon heel goed bezwijken voor de bewondering van meneer Elton.

## HOOFDSTUK V

«Ik weet niet wat uw mening hierover is, mevrouw Weston,» zei meneer Knightley, «maar ik vind deze innige vriendschap tussen Emma en Harriet Smith een slechte zaak.»

«Een slechte zaak! Meent u dat werkelijk? – Waarom dan?»

«Ik denk dat zij elkaar geen van beiden goed zullen doen.»

«U verbaast me! Emma moet Harriet juist goed doen; en doordat zij haar een nieuw middelpunt van belangstelling geeft, doet Harriet op haar beurt Emma goed. Ik heb hun omgang met het grootste genoegen gadeslagen. Hoe verschillend voelen wij hierover! – Niet goed voor elkaar! Dit wordt vast het begin van een van onze meningsverschillen over Emma, meneer Knightley.»

«Misschien denkt u dat ik met opzet kom kibbelen nu ik weet dat Weston weg is en u uw eigen strijd moet voeren.»

«Meneer Weston zou mij zeker bijvallen als hij hier was, want hij denkt precies zoals ik over deze kwestie. We hebben er gisteren nog over gesproken en vonden het een groot geluk voor Emma dat er in Highbury zo'n meisje te vinden is om mee om te gaan. Meneer Knightley, ik sta u niet toe in deze zaak een onpartijdig oordeel te vellen. U bent zo gewend alleen te leven dat u de waarde van een gezellin niet kent; en misschien kan geen man goed beoordelen hoe prettig een vrouw het vindt om met iemand van haar eigen geslacht om te gaan als zij dat haar hele leven gewend is geweest. Ik kan mij uw bezwaar tegen Harriet Smith wel voorstellen. Zij is niet het superieure jonge meisje dat de vriendin van Emma zou moeten zijn. Maar aan de andere kant: juist omdat Emma haar meer kennis wil bijbrengen, zal zij zelf ook meer gaan lezen. Ze zullen samen lezen. Dat is haar bedoeling, dat weet ik zeker.»

«Emma is al van plan meer te gaan lezen sinds haar twaalfde. Ik heb talloze lijstjes gezien die zij op verschillende momenten opstelde van boeken die zij regelmatig door wilde nemen – heel goede lijstjes, zorgvuldig gekozen en keurig gerangschikt, soms alfabetisch, soms volgens een ander systeem. De lijst die zij maakte toen zij veertien was – ik herinner me dat ik vond dat zij daarin zoveel oordeelsvermogen toonde dat ik hem een tijd heb bewaard. En ik durf te wedden dat zij nu weer een uitstekende lijst heeft gemaakt. Maar ik heb alle hoop op een gestadige leeskoers bij Emma opgegeven. Zij zal zich nooit onderwerpen aan iets wat inspanning en geduld vraagt, aan het onderwerpen van haar verbeelding aan het verstand. Waar juffrouw Taylor niet in slaagde haar te prikkelen, daar zal Harriet Smith, dat durf ik gerust te zeggen, helemaal niets bereiken. U hebt haar nooit zover gekregen dat zij half zoveel las als u wilde. Dat weet u zelf ook.»

«Dat zal toen wel zo zijn geweest,» antwoordde mevrouw Weston met een glimlach, «maar sinds wij gescheiden zijn, kan ik me niet herinneren dat Emma ooit iets heeft nagelaten wat ik van haar wenste.»

«Zo'n geheugen hoeft men niet op te frissen,» zei meneer Knightley met gevoel, en even zweeg hij. «Maar ik,» voegde hij er spoedig aan toe, «op wie nooit zo'n betovering is uitgeoefend, moet nog altijd zien, horen en onthouden. Emma is bedorven doordat zij de knapste van het gezin was. Op haar tiende kon zij al vragen beantwoorden die haar zuster op haar zeventiende in verwarring brachten. Zij was altijd vlug en zeker van zichzelf, Isabella traag en onzeker. En sinds haar twaalfde is Emma de vrouw des huizes en de baas over u allemaal. In haar moeder verloor zij de enige die haar de baas kon. Zij heeft haar moeders talenten geërfd en moet aan haar onderworpen zijn geweest.»

«Ik zou het jammer hebben gevonden, meneer Knightley, als ik bij het verlaten van het gezin Woodhouse op uw aanbeveling had moeten rekenen voor een nieuwe betrekking. Ik denk niet dat u een goed woord voor mij zou hebben overgehad bij wie dan ook. U vond mij altijd ongeschikt voor de functie die ik bekleedde.»

«Ja,» zei hij glimlachend. «U bent hier beter op uw plaats; heel geschikt als echtgenote, maar volstrekt niet als gouvernante. Toch hebt u zich al die tijd op Hartfield voorbereid op een uitstekende echtgenote. Misschien hebt u Emma niet de volledige opvoeding gegeven die uw vermogens leken te beloven, maar u kreeg van haar een heel goede opvoeding op het belangrijkste huwelijkspunt: uw eigen wil onderwerpen en doen wat u gevraagd werd. Als Weston mij om een vrouw had gevraagd, zou ik zeker juffrouw Taylor hebben genoemd.»

«Dank u. Er zal weinig verdienste zijn in het een goede vrouw zijn voor een man als meneer Weston.»

«Eerlijk gezegd vrees ik dat u een beetje weggegooid bent en dat u met al uw bereidheid tot verdragen niets te verdragen zult krijgen. Maar we moeten niet wanhopen. Weston kan nog prikkelbaar worden van al dat gemak, of zijn zoon kan hem kwellen.»

«Dat hoop ik niet. Dat is weinig waarschijnlijk. Nee, meneer Knightley, voorspel geen narigheid uit die hoek.»

«Ik niet, zeker niet. Ik noem alleen mogelijkheden. Ik doe niet alsof ik Emma's gave heb om te voorspellen en te raden. Ik hoop uit heel mijn hart dat die jongeman in verdienste een Weston mag zijn en in fortuin een Churchill. Maar Harriet Smith – ik ben nog lang niet klaar over Harriet Smith. Ik vind haar de allerslechtste mogelijke gezellin voor Emma. Zij weet zelf niets en ziet in Emma iemand die alles weet. Zij vleit haar in al haar manieren, en juist daarom des te erger, omdat het onbedoeld is. Haar onwetendheid is een voortdurend compliment. Hoe kan Emma ooit denken dat zij zelf nog iets te leren heeft zolang Harriet haar zo verrukkelijk inferieur blijft? En wat Harriet betreft, ik waag te beweren dat zij er

niets bij wint. Hartfield zal haar alleen maar ontevreden maken met alle andere plaatsen waar zij thuishoort. Zij zal net genoeg verfijning opdoen om zich ongemakkelijk te voelen bij de mensen onder wie haar geboorte en omstandigheden haar thuis hebben gegeven. Ik vergis me sterk als Emma's ideeën haar enige geestkracht geven of haar op welke manier ook helpen zich redelijk aan te passen aan de wisselvalligheden van haar positie in het leven. Ze geven hoogstens een beetje glans.”

«Of ik vertrouw meer op Emma's gezond verstand dan u, of ik maak me meer zorgen om haar huidige welbehagen; want ik kan deze kennismaking niet betreuren. Hoe goed zag zij er gisteravond uit!”

«O, u wilt liever over haar uiterlijk praten dan over haar geest, nietwaar? Goed dan; ik zal niet proberen te ontkennen dat Emma mooi is.”

«Mooi! Zeg liever beeldschoon. Kunt u zich iets voorstellen dat dichter bij volmaakte schoonheid komt dan Emma in haar geheel – gezicht en gestalte?”

«Ik weet niet wat ik me zou kunnen voorstellen, maar ik geef toe dat ik zelden een gezicht of gestalte heb gezien die mij meer bevielen dan de hare. Maar ik ben een partijdige oude vriend.”

«Zulke ogen! – het echte hazelnootbruin – en zo stralend! Regelmatige trekken, een open gezicht, en zo'n teint! O, wat een blos van volle gezondheid, en zo'n mooie lengte en bouw; zo'n stevig en rechtopstaand figuur! Er zit gezondheid niet alleen in haar blos, maar in haar houding, haar hoofd, haar blik. Men hoort soms van een kind dat het 'het toonbeeld van gezondheid' is; nu, Emma geeft mij altijd het idee het volmaakte toonbeeld te zijn van volwassen gezondheid. Zij is de liefталigheid zelve. Is zij dat niet, meneer Knightley?”

«Ik heb geen enkel gebrek aan haar uiterlijk te ontdekken,” antwoordde hij. «Ik vind haar precies zoals u haar beschrijft. Ik kijk graag naar haar; en ik voeg hieraan toe dat ik haar niet persoonlijk ijdel vind. Als men bedenkt hoe mooi zij is, lijkt zij er weinig mee bezig; haar ijdelheid ligt elders. Mevrouw Weston, u praat mij mijn afkeer van Harriet Smith niet uit het hoofd, noch mijn vrees dat het hun beiden kwaad zal doen.”

«En ik, meneer Knightley, blijf even vastberaden geloven dat het hun geen kwaad zal doen. Met al haar kleine foutjes is Emma een uitstekend mens. Waar vindt u een betere dochter, een liefhebbender zuster, een trouwere vriendin? Nee, nee; zij heeft eigenschappen waarop men vertrouwen kan; zij zal niemand werkelijk op een dwaalspoor brengen; zij zal geen blijvende misstap begaan; als Emma één keer dwaalt, heeft zij honderd keer gelijk.”

«Goed dan; ik zal u niet langer kwellen. Emma mag een engel zijn, en ik houd mijn gal voor mezelf tot Kerstmis John en Isabella brengt. John houdt van Emma met een redelijke, dus niet blinde genegenheid, en Isabella denkt altijd zoals hij – behalve wanneer hij niet bang genoeg is voor de kinderen. Ik weet zeker dat ik hun mening aan mijn kant krijg.”

«Ik weet dat u allemaal te veel van haar houdt om onrechtvaardig of onaardig te zijn; maar sta me toe, meneer Knightley, als ik de vrijheid neem (ik beschouw mezelf, weet u, als iemand die enigszins het spreekrecht heeft dat Emma's moeder zou hebben gehad) om te opperen dat ik niet denk dat er enig goed kan komen van het maken van Harriet Smiths vriendschap tot een onderwerp van veel discussie onder u. Neemt u mij niet kwalijk; maar stel dat men enig klein ongemak verwacht van deze omgang, dan kan men niet verwachten dat Emma, die aan niemand verantwoording schuldig is dan aan haar vader, die de kennismaking volkomen goedkeurt, er een einde aan maakt zolang zij er zelf plezier in heeft. Het is al zo lang mijn taak geweest advies te geven dat u niet verbaasd kunt zijn, meneer Knightley, over dit kleine restje van mijn ambt.»

«Helemaal niet,» riep hij uit; «ik ben u er zeer erkentelijk voor. Het is heel goed advies, en het zal een beter lot krijgen dan uw adviezen vaak hebben gehad; want dit zal ik ter harte nemen.» «Mevrouw John Knightley is gauw ongerust en zou zich zorgen kunnen maken over haar zuster.»

«Wees gerust,» zei hij, «ik zal geen opschudding veroorzaken. Ik houd mijn humeurigheid voor mezelf. Ik heb een oprecht belang bij Emma. Isabella lijkt mij niet meer mijn zuster; heeft nooit meer belangstelling gewekt; misschien zelfs minder. Er zit een spanning, een nieuwsgierigheid in wat men voor Emma voelt. Ik vraag me af wat er van haar terecht zal komen!»

«Dat vraag ik me ook af,» zei mevrouw Weston zacht, «zeer sterk.»

«Zij zegt altijd dat zij nooit zal trouwen, wat natuurlijk volstrekt niets betekent. Maar ik heb geen idee dat zij ooit een man heeft gezien om wie zij gaf. Het zou niet slecht voor haar zijn als zij heel erg verliefd werd op een geschikt voorwerp. Ik zou het graag zien dat Emma verliefd was en enigszins twijfelde aan wederkerigheid; dat zou haar goed doen. Maar hier in de buurt is niemand om haar te boeien, en zij gaat zo weinig van huis.»

«Er lijkt inderdaad op dit moment even weinig verleiding om haar besluit te breken,» zei mevrouw Weston, «als maar mogelijk is; en zolang zij zo gelukkig is op Hartfield, kan ik niet wensen dat zij een band aangaat die arme meneer Woodhouse zulke moeilijkheden zou bezorgen. Ik raad Emma op dit moment het huwelijk niet aan, al wil ik de staat zelf geenszins kleineren, dat verzeker ik u.» Een deel van haar bedoeling was om haar eigen en die van meneer Weston favoriete gedachten over dit onderwerp zoveel mogelijk verborgen te houden. Er leefden wensen op Randalls ten aanzien van Emma's toekomst, maar het was niet wenselijk dat die werden vermoed; en de rustige overgang die meneer Knightley kort daarna maakte naar «Wat denkt Weston van het weer; krijgen we regen?» overtuigde haar ervan dat hij niets meer te zeggen of te vermoeden had over Hartfield.

## HOOFDSTUK VI

Emma twijfelde er geen moment aan dat zij Harriets verbeelding een juiste richting had gegeven en haar jonge ijdelheid op een heel goede manier had aangesproken. Zij merkte duidelijk dat Harriet nu veel meer oog had voor het feit dat meneer Elton een opvallend knappe man was met alleraangenaamste manieren. En omdat zij geen enkele aarzeling had om zijn bewondering te bevestigen met vriendelijke toespelingen, was zij er al spoedig van overtuigd dat zij bij Harriet evenveel genegenheid kon opwekken als maar nodig was. Zij was er vast van overtuigd dat meneer Elton op de beste weg was om verliefd te worden, zo hij dat al niet was. Wat hem betrof had zij geen enkel bezwaar. Hij sprak over Harriet en prees haar zo warm dat zij niet kon denken dat er nog iets ontbrak wat een weinig tijd niet zou toevoegen. Zijn opmerking over de opvallende verbetering in Harriets manieren sinds zij op Hartfield was geïntroduceerd, gold haar als een van de meest welkome bewijzen van zijn groeiende genegenheid.

«U hebt juffrouw Smith precies gegeven wat zij nodig had,» zei hij. «U hebt haar sierlijk en gemakkelijk gemaakt. Zij was al een mooi schepsel toen zij bij u kwam, maar naar mijn mening overtreffen de aantrekkelijkheden die u haar hebt bijgebracht verreweg wat de natuur haar schonk.»

«Ik ben blij dat u vindt dat ik haar nuttig ben geweest; maar Harriet hoefde alleen maar wat te worden opgewekt en een paar, heel weinig, wenken te krijgen. Al die natuurlijke gratie, die zoete aard en die ongekunsteldheid had zij al in zich. Ik heb heel weinig gedaan.»

«Als het geoorloofd was een dame tegen te spreken,» zei de galante meneer Elton –

«Misschien heb ik haar iets meer beslistheid van karakter gegeven, haar geleerd over dingen na te denken die haar vroeger nooit over het pad kwamen.»

«Precies dat is het wat mij het meest treft. Zo'n toegevoegde beslistheid van karakter! Wat een vaardige hand!»

«Het genoeg is groot geweest, dat verzeker ik u. Ik ben nog nooit iemand tegengekomen met een zo werkelijk beminnelijke aard.»

«Daar twijfel ik geen moment aan.» En het werd gezegd met een soort zuchtende geestdrift die veel van een verliefde had. Op een andere dag was zij evenzeer ingenomen met de manier waarop hij een plotselinge wens van haar ondersteunde: het laten maken van Harriets portret.

«Heb jij ooit je portret laten schilderen, Harriet?» vroeg zij. «Heb je ooit model gezeten?»

Harriet stond op het punt de kamer te verlaten en bleef alleen even staan om met een heel innemende naïviteit te antwoorden: